

Vloga jezikovnih vprašanj prevajalcev pri načrtovanju novega enojezičnega slovarja

Jaka Čibej, Vojko Gorjanc in Damjan Popič

Abstract

This paper focuses on dictionary use among translators. It begins with an overview of related work in this field and continues by presenting the results of a pilot study into translators' use of language resources when solving language problems. Through analysis of a number of discussions conducted in *Prevajalci, na pomoč!*, a dedicated, self-managed Facebook group for Slovenian translators aimed at solving translation problems, a taxonomy of typical language problem scenarios was developed. Based on the analysis of the problems encountered by translators, and their suggested solutions, we aim to establish the areas in which problems occur and the ways solutions are found. In the final segment, we discuss the suitability of the proposed method and the degree to which this approach yields results that are of use for the compilation of monolingual dictionaries.

Keywords: monolingual dictionary, language resources, dictionary users, translators

Ključne besede: enojezični slovar, jezikovni viri, slovarski uporabniki, prevajalci

1 UVOD

Slovarski uporabniki glede na svoje poklicno, jezikovno ali kulturno ozadje v slovarju iščejo in pričakujejo različne slovarske informacije, njihova pričakovanja pa se od skupine do skupine lahko precej razlikujejo. Pomembno je torej, da v raziskavo uporabniških pričakovanj in potreb (potencialnih) slovarskih uporabnikov zajamemo več raznorodnih skupin (od prostočasnih do poklicnih jezikoslovcev), saj na ta način dobimo karseda celovito in reprezentativno sliko pričakovanj, ki bi jih moral izpolniti nov enojezični slovar, zasnovan v skladu s sodobnimi leksikografskimi smernicami. Ena od omenjenih skupin poklicnih jezikoslovcev so tudi prevajalci, ki pri svojem delu uporabljajo različne jezikovne vire – med njimi tudi vrsto enojezičnih, npr. slovarje, korpuse, glosarje in slogovne priročnike (Hirci 2003).

Dosedanje raziskave na področju uporabe slovarjev pri prevajalcih so se veliko ukvarjale s pedagoško prakso, predvsem z uporabo slovarjev pri poučevanju prevajalcev ali z vključevanjem učenja uporabe slovarjev v pedagoški proces (Roberts 1992; Sanchez Ramos 2005; Hirci 2013), prav tako pa ni zanemarljiv delež raziskav o uporabi slovarjev pri profesionalnem prevajalskem delu (Nuccorini 1992; Roberts 1997; Atkins in Varantola 1998; Varantola 2002; Sanchez Ramos 2005). Če želimo, da bo novi enojezični slovar slovenščine karseda široko uporaben in uporabniku prijazen tudi za to specializirano skupino slovarskih uporabnikov, je nujno proučiti njihove potrebe in pričakovanja.

V pričujočem prispevku na kratko predstavljamo pregled dosedanjih uporabniških raziskav ter prve izsledke pilotne raziskave, v kateri smo se osredotočili na poklicne prevajalce in poskušali ugotavljati njihove potrebe z zbiranjem avtentičnih vprašanj v aktivni in angažirani skupnosti prevajalcev na Facebooku (skupina *Prevajalci, na pomoč!*). Na podlagi izsledkov bomo podali nekaj predlogov, ki bi jih bilo smiselno upoštevati ne le pri načrtovanju novega enojezičnega slovarja, temveč tudi pri morebitnih nadaljnjih načrtih za specializirane jezikovne vire, namenjene študentom prevajanja in poklicnim prevajalcem.

2 KRATEK PREGLED PODROČJA

Raziskave pri prevajalcih in študentih prevajanja se osredotočajo na uporabo slovarjev na eni strani in uporabnike na drugi, temu primerno pa je prilagojena tudi metodologija. V začetnih raziskavah uporabnikov je bil najpogosteje uporabljen metodološki pristop anketiranje, pri procesu prevajanja pa metoda TAP (angl. *think-aloud protocol*, protokol glasnega razmišljanja), pri kateri prevajalec med prevajanjem glasno ubeseduje svoje dileme in odločitve. Pri uporabnikih še

danes večinoma prevladuje anketiranje, za ugotavljanje uporabe slovarjev pa je metodološki spekter večji. Metoda TAP velja za zastarelo, saj lahko danes prevajalsko delo spremljamo tudi npr. s snemanjem računalniškega zaslona, z uporabo specializiranih programskih orodij (npr. Translog¹), bolj kompleksno zastavljene raziskave pa danes uporabljajo tudi metodo sledenja pogledu (angl. *eye-tracking*) (Hirci 2009; Tono 2011). Raziskave uporabe jezikovnih virov vsaj pri prevajalcih večinoma niso več izolirane, temveč so del širših interdisciplinarno zasnovanih raziskav prevajalskega procesa (Paulsen Christensen 2011).

2.1 Raziskave v tujini

Raziskave uporabe slovarjev so se pri študentih zelo pogosto ukvarjale z njihovo uporabo pri učenju tujega jezika, še posebej pri učenju angleščine kot tujega jezika (Béjoint 1981; Mackintosh 1998; Humblé 2001). Nekakšno logično nadaljevanje tovrstnih raziskav so bile raziskave o uporabi slovarjev pri učenju prevajanja (Roberts 1992; Sanchez Ramos 2005; Hirci 2013), ki se večinoma ukvarjajo z različnimi vidiki uporabe slovarjev pri učenju jezika ali učenju prevajanja, predvsem skozi analizo uporabniške izkušnje ter s tem povezanimi načrti za bolj sistematično vključevanje slovarskih informacij v proces učenja.

Z vidika potreb med študenti prevajalstva, ki so jih zaznale tuje raziskave, je mogoče opaziti splošen trend: bolj kot je študent prevajalstva izkušen, pogosteje posega po enojezičnih slovarjih z obsežnejšimi podatki o pomenu in jezikovni rabi, na začetku pa se ponavadi zadovolji z informacijo iz dvojezičnega slovarja, v katerem išče v glavnem izolirane pomene določenega leksema (Sanchez Ramos 2005).

Raziskave uporabe slovarjev v prevajanju pa razkrivajo vrsto skupnih značilnosti, ki so aktualne predvsem za tiste, ki načrtujejo oz. pripravljajo jezikovne vire. V tem kontekstu lahko prepoznamo nekaj pogostih vzorcev, malodane aksiomov (Varantola 2002: 34):

- uporabniki slovarje uporabljajo za reševanje zadreg, ki so vezane na kontekst;
- uporabniki iščejo ustreznice v drugih jezikih, iščejo pa tudi potrditev, zato neradi vidijo ustreznice, ki jih ne poznajo;
- uporabniki potrebujejo tudi informacije o daljših segmentih besedila, ne zgolj o posameznih leksikalnih enotah;
- uporabniki v slovarskih virih iščejo tudi neslovarske informacije, saj te drugod niso zbrane in sistematično predstavljene.

1 <http://www.translog.dk/> (dostop 1. 8. 2015).

Od naštetega lahko za pričujoči prispevek kot posebno pomemben vidik izpostavimo predvsem odvisnost od konteksta, saj se ta neposredno nanaša na uporabnost slovarske informacije. Ena temeljnih lastnosti uporabnosti slovarja pa je raven (samo)zaupanja, s katerim uporabnik neko slovarsko informacijo uporabi v konkretni situaciji (Varantola 2002: 34). To zelo poenostavljeno pomeni, da se prevajalci kot poklicni jezikovni uporabniki težka zadovoljijo z okrnjenim naborem informacij v slovarju – da torej potrebujejo čim več informacij. Zavedati se moramo, kako pomembno je, da je slovarski opis zasnovan tako, da lahko na določenih mestih med ponujenimi informacijami prevajalci izbirajo sami, kar naj bi sicer bilo sploh vodilo dobrega slovarja (Atkins 1996: 532).

2.2 Raziskave v slovenskem prostoru

Čeprav raziskav o uporabi slovarjev v slovenskem prostoru ni veliko, je nekaj takih, ki se dotikajo prevajalcev v okviru študentske populacije oz. študijskega procesa. Gorjanc (2014) je npr. izvedel anketo, ki razkriva pričakovanja študentov prevajalstva glede idealnih enojezičnih slovarjev² in opozarja, da so študenti prevajalstva osveščeni glede sodobnih tehnoloških možnosti in da imajo v tem smislu do slovarja visoka pričakovanja, poleg tega pa so popolnoma domači v digitalnem okolju, kjer je slovarska informacija le ena od mnogih. Tipična lastnost dobrega slovarja je zato povezljivost slovarskih informacij z drugimi dostopnimi informacijami, s čimer slovar postaja le eden od jezikovnih virov, ki se uporablja v soodvisnosti od vsega drugega, kar je prosto dostopno in vedno na voljo. Pomembno je tudi, da slovarska informacija ni statična, temveč se stalno posodablja in nadgrajuje.

V marsičem podobne rezultate predstavlja tudi Hirci (2013) z raziskavo, ki je dragocena tudi zato, ker je bila izvedena v dveh časovnih obdobjih, in sicer v letih 2005 in 2012. Ta raziskava kaže na veliko spremembo pri uporabi slovarjev in drugih slovarskih virov pri študentih prevajanja v manj kot desetletnem obdobju: z uporabe bolj tradicionalnih slovarskih virov so se študentje popolnoma preusmerili na splet. Referenčni slovarski priročniki so bistveno manj uporabljani oziroma se praktično ne uporabljajo, če niso prosto dostopni v spletni različici. Mnogo bolj se uporabljajo zelo različni prosto dostopni viri, močno pa se je povečala tudi uporaba korpusov. Novost je uporaba blogov, na katerih študentje iščejo odgovor pri prevajalski skupnosti.

3 POTREBE POKLICNIH PREVAJALCEV: PILOTNA RAZISKAVA

Odločili smo se, da opravimo pilotno raziskavo o potrebah poklicnih prevajalcev, kot se ta odraža v diskurzu med samimi prevajalci. Slovenska prevajalska skupnost je

2 Anketa je bila izvedena med študenti prevajalstva in novinarstva, zato moramo biti glede posplošitev na prevajalce previdni.

namreč dobro samoorganizirana, tudi ko gre za uporabo sodobnih družbenih medijev. Veliko prevajalcev družbene medije uporablja vsakodnevno, večinoma za reševanje konkretnih prevajalskih zadreg, zato smo predpostavljali, da bomo s sistematično analizo zastavljenih vprašanj znotraj prevajalske skupnosti lahko prišli tudi do podatkov, na kakšen način se pristopa k reševanju posameznega prevajalskega problema ter v kolikšni meri rešitve izkazujejo potrebe po določenih jezikovnih virih.

3.1 Metodologija

Zbirali smo objave uporabnikov na Facebooku v skupini *Prevajalci, na pomoč!*, v kateri si prevajalci pomagajo pri jezikovnih težavah. Objave smo zbirali ročno med novembrom 2014 in januarjem 2015, naš cilj pa je bil zbrati 100 relevantnih objav. Od 223 zbranih najaktualnejših objav smo izločili vse tiste, ki za našo raziskavo niso relevantne (npr. zahteve po prevodih v tuje jezike, ponudbe za delo, razvedrilne objave in ostale objave, ki niso konkretno povezave z jezikom). Nekatero od 100 zbranih relevantnih objav so vsebovale več vprašanj, zato smo jih razdelili in dobili skupno 106 vprašanj. Vprašanja smo nato ročno označili glede na kategorije, ki so bile določene na podlagi gradiva samega.

V nadaljevanju je predstavljen nabor kategorij, ki predstavljajo različne scenarije težav, s katerimi se prevajalci soočajo pri delu.

Scenarij 1: Ne vem ničesar, potrebujem prevod. → Prevajalec o izrazu v tujem jeziku ne ve ničesar in prosi za pomoč tako pri razumevanju kot pri iskanju izraza v slovenščini.

- [1] Untreated redwood, kateri les je to pri nas (če sploh je pri nas) oz. kako se prevaja?
- [2] Kako prevesti »digital by default«?

Scenarij 2: Poznam koncept, a ne termina/izraza. → Prevajalec pozna koncept, ki ga označuje izraz v tujem jeziku, ne pozna pa slovenskega izraza zanj – najpogosteje gre v takšnem primeru za termin oziroma izraz, ki v slovenščini še nima ustaljene oblike.

- [3] Kako prevajamo »rib tips«? http://en.wikipedia.org/wiki/Pork_ribs
- [4] Ko na začetku sabljanja trener reče: Fence. Fencers, ready? Fencers, salute. Fencers at the ready. - Začetni položaj? Single lunge.

Scenarij 3: Iščem prevod, imam rešitev – je prava? → Prevajalec je že prišel do rešitve, a ni prepričan v njeno pravilnost. Potrebuje potrditev.

- [5] heritage sites - dediščinske točke (??) site of interest (muzeji, galerije, gradovi, jame itd.) - točke interesa (??)
- [6] Zanima me, kako prevesti »Province of Treviso« in »Liguria Region« v slovenščino? V virih, ki sem jih našla, je Treviso pokrajina, Ligurija pa dežela ali regija.

Scenarij 4: Izraz bom določil sam – potrebujem ideje. → Prevajalec se je že odločil, da bo izraz v slovenščini določil sam – najpogosteje zato, ker ta še ni ustavljen ali predpisan v virih. Pogosto želi biti tudi ustvarjalen (npr. pri podnapisih, sinhronizaciji in v leposlovju).

- [7] kako prevajate »performance« v kontekstu ličil/kozmetike? v mojem primeru govori o »...impeccable performance of make-up products...«. Obstočnost, učinkovitost? Kaj bi se uporabilo v slo. na tem mestu?
- [8] »Showcase Festival« - v Slo -any ideas?

Scenarij 5: Imam dve varianti ali več – katera je ustrežnejša? → Prevajalec ima na voljo več rešitev, a ni prepričan, katera je pravilnejša oziroma pomensko ustrežnejša. Potrebuje potrditev.

- [9] Se »skeeball« slučajno že sloveni kot recimo skibol (kot bejzbol)? Sicer močno dvomim, a vseeno vprašam. Hvala.
- [10] Kako se operira z besedo 'quadrennial', torej dogodek/festival, ki se odvija vsake štiri leta? govorim konkretno o dogodku, ki se imenuje v ang. Prague Quadrennial, v češčini Pražský Quadrennial (ampak čehi mam občutek raje puščajo v nekih mednarodnih varjantah), kako bi bilo potem v slovenščini, Praški kvadrienal ali kar Praški Quadrennial?

Scenarij 6: Moja rešitev ni ustrezna – rad bi alternativo. → Prevajalec je prišel do rešitve, a se zaveda, da ni ustrezna. Išče alternativo.

- [11] Takole iz firbca me zanima, ali kdo ve, če se je za »think tank« že našla boljša rešitev od precej neposrečenega, čeprav dokaj uveljavljenega »možganskega trusta«.
- [12] A mogoče obstaja kak prevod za push up modrček?

Scenarij 7: Kaj pomeni ta izraz? → Prevajalec ne razume, kaj pomeni izraz v slovenščini. Potrebuje razlago.

- [13] a kdo ve, kaj pomeni »tramak«? Kontekst: se omejenost skladiščnih površin rešuje s tramaki blaga.
- [14] Bi kdo mogoče vedel, kaj v obrazcu pričakujejo pod 'geneza priimka'?

Scenarij 8: Kaj menite o lektorjevi rešitvi? → Prevajalec se ne strinja z lektorjevim popravkom in išče bodisi pojasnilo, zakaj se je lektor tako odločil, bodisi potrditev, da je lektorjev popravek nelogičen.

- [15] LOL, lektorca me je ubila, ko je povedala, da SP predlaga odtisoček. Kaj pa menite vi, vesoljno strokovno občestvo?
- [16] Pišem o bodybuildingu in imam bodybuilding tako pogosto, da mi že skozi ušesa ven gleda. V skupini ljubiteljev slovenščine je prišel en odgovor, da se reče bodybuildingu »atletska gimnastika«. (WTF?) Jaz bi raje uporabljala kar slovenjeno bodibilding in bodibilder.

Scenarij 9: Potrebujem izraz v standardni slovenščini. → Prevajalec za nek koncept pozna izraz v nestandardni slovenščini, a ga v prevodu zaradi omejitev registra ne more uporabiti. Potrebuje izraz v standardni slovenščini.

- [17] Mogoče kdo ima babico ali dedija zraven, ki ve kako se reče taki vrsti peči (srb. kraljica peći)? [slika]
- [18] mogoče kdo ve, kako po slovensko recemo prskalici? [slika] Zaenkrat sem nasla samo »carobna svečka«, ma me ne prepriča.

Scenarij 10: Zanima me etimologija besede. → Prevajalca zanima izvor določene besede.

- [19] ima morda kdo pri roki etimološki slovar ali informacijo o izvoru besede KMET?

3.2 Rezultati

V spodnji tabeli so zbrana vprašanja razvrščena po scenarijih.

Tabela 1: Delež posameznih scenarijev.

Scenarij	Število vprašanj	Odstotek vprašanj
Scenarij 1: Ne vem ničesar, potrebujem prevod.	20	19
Scenarij 2: Poznam koncept, a ne termina/izraza.	33	31
Scenarij 3: Iščem prevod, imam rešitev – je prava?	14	12
Scenarij 4: Izraz bom določil sam – potrebujem ideje.	11	10
Scenarij 5: Imam dve varianti ali več – katera je ustrežnejša?	10	9
Scenarij 6: Moja rešitev ni ustrezna – rad bi alternativo.	9	9

Scenarij	Število vprašanj	Odstotek vprašanj
Scenarij 7: Kaj pomeni ta izraz?	4	4
Scenarij 8: Kaj menite o lektorjevi rešitvi?	2	2
Scenarij 9: Potrebujem izraz v standardni slovenščini.	2	2
Scenarij 10: Zanima me etimologija besede.	1	1
Skupno	106	100

Rezultati kažejo, da se prevajalci najpogosteje srečujejo z jezikovnimi zagatami, ki jih bodisi sploh ne razumejo bodisi jih ne znajo izraziti.

Potrebam iz scenarija 1 (*Ne razumem ničesar, potrebujem prevod*) je z enojezičnim slovarjem slovenščine nemogoče zadostiti, saj gre za vprašanja o izrazih v tujem jeziku, pri katerih bi prevajalec potreboval dvojezični slovar (pogosto specializiranega).

Pri ostalih scenarijih, ki so bolj usmerjeni v slovenski del prevajalskega procesa, pa bi slovar lahko bil v pomoč, saj gre pogosto za primerjavo več rešitev.

Scenarij 2 (*Poznam koncept, a ne terminaliziraza*) je problematičen predvsem zato, ker prevajalec najpogosteje išče zelo specializiran izraz s specifičnega področja (npr. avtomobilizem, strojništvo), zato je malo verjetno, da bo tak izraz vključen v slovar, ki vsebuje pretežno splošno slovenščino. Slovar pa bo v vsakem primeru vključeval terminologijo, zato je oznaka specifičnega področja pomemben del slovarskega opisa, prav tako tudi stopnja terminologizacije, torej podatek o tem, ali gre za termin, ki se uporablja zgolj v stroki ali pa je že prešel v rabo tudi v drugih, manj specializiranih besedilih.

Pri scenariju 3 (*Iščem prevod, imam rešitev – je prava?*) prevajalec rešitev že ima, a dvomi v njeno pravilnost, zato išče bodisi potrditev, da rešitev lahko uporabi, bodisi popravek. Vzroki za dvom so različni: prevajalec morda ni prepričan, ali se neka stvar uporablja, ali pa ni prepričan, da je pomen res takšen, kot si ga predstavlja. V takšnih primerih bi bilo ključno, da slovar vključuje večje število korpusnih zgledov ali pa da je slovarska informacija povezljiva s korpusi (in s tem z vrsto različnih kontekstualizacij).

Pri scenarijih 4 (*Izraz bom določil sam – potrebujem ideje*), 5 (*Imam dve varianti ali več – katera je ustrežnejša?*) in 6 (*Moja rešitev ni ustrezna – rad bi alternativo*) je smiselno izpostaviti sinonimijo v slovarju. V vseh treh scenarijih bi bila namreč prevajalcu lahko v pomoč možnost primerjave sinonimov ali sorodnih izrazov v slovarju, bodisi po pogostosti rabe, po kvalifikatorjih, po kolokacijah, po zgledih rabe ipd.

Scenarij 7 (*Kaj pomeni ta izraz?*) je od vseh najbolj preprost, saj ga razreši ustrezen pomenski opis iztočnice. Pomembno je, da se v slovarju relevantne pomen-ske informacijo hitro najdejo (npr. s pomočjo pomenkega menija) in da jih uporabnik lahko uspešno razbere. Primeri iz tega scenarija pogosto vključujejo iztočnice, ki so novejšega izvora ali pa še niso povsem uveljavljene v jezikovni rabi. Razmisliti bi bilo treba o možnostih posodabljanja slovarja in dodajanja novih iztočnic glede na trende v jezikovni rabi, saj ta scenarij v veliki meri kaže na vrzel med hitrim razvojem jezika in tradicionalno statičnostjo jezikovnih priročnikov.

Pri scenariju 8 (*Kaj menite o lektorjevi rešitvi?*) bi si prevajalec lahko pomagal s kvalifikatorji in informacijami o pogostosti rabe določene iztočnice, kar znova kaže na potrebo po povezovanju slovarja z drugimi viri (npr. s korpusi). Pomembno je tudi, da ima slovarski uporabnik dostop do čim več referenčnih virov, s katerimi lahko potrdi ali ovrže svojo odločitev.

Scenarij 9 (*Potrebujem izraz v standardni slovenščini*) je nekoliko problematičen, saj kaže na razhajanje med standardno in nestandardno slovenščino. Treba bi bilo torej razmisliti, na kakšen način in v kolikšni meri bi v slovar lahko dodali tudi iztočnice iz nestandardne slovenščine, kar odpira številna nova vprašanja s področja lematizacije in zapolnjevanja leksikalnih vrzeli med standardom in nestandardom.

Scenarij 10 (*Zanima me etimologija besede*) se je v tej pilotni raziskavi izkazal za zelo redkega, a tudi kaže na potrebo po tem, da se novi slovar povezuje z drugimi jezikovnimi viri (v tem primeru s kakovostnimi etimološkimi priročniki). Skladno z idejo novega slovarja, da je uporabniku čimbolj prijazen, pa bi se lahko tovrstno informacijo v poenostavljeni obliki vključilo tudi v geselske članke.

3.2.1 Kako bi slovar lahko bil v pomoč?

S tem parametrom smo pri vsakem vprašanju označili, kateri vidik slovarja bi bil prevajalcu morda v pomoč pri razreševanju težav (v primerih, ko slovar ne bi bil v pomoč, smo ta parameter izpustili). V tabeli so predstavljene vrednosti parametrov in njihova pogostost.

Tabela 2: Delež vsebinskih slovarskih sklopov pri rešitvi težave.

Kako bi slovar lahko bil v pomoč	Število pojavitev	Odstotek pojavitev
Terminologija	35	32
Sinonimi	27	24
Pomenski opis	25	22
Kvalifikatorji	9	8
Besedne družine	7	6
Razlaga pomena	3	3
Primeri rabe	2	2
Etimologija	1	1
Idiomatika	1	1
Pravopisna pravila	1	1
Skupno	111	100

Opazimo lahko, da so pravzaprav vse informacije relevantne. Zanimivo je, da bi bili primeri rabe le redko v pomoč, saj gre pri vprašanih, ki jih zastavljajo prevajalci, pogosto za zelo specifične kontekste, ki jih primeri rabe v slovarju ne rešujejo. Poleg samega pomenskega opisa iztočnice v slovarju pa sta za prevajalce izrazito pomembna vidika še terminologija in sinonimija.

Terminologija odpira načelno vprašanje o količini specializirane leksike v slovarju, pri čemer je z vidika prevajalcev razvidno, da je to ena od ključnih informacij, po kateri se povprašuje. Vprašanje seveda je, ali tovrstna vprašanja res lahko razreši enojezični splošni slovar ali pa gre za tako specializirano leksiko, da bo na tovrstne zadrege lahko odgovoril šele terminološki vir.

Prav gotovo pa enojezični slovar lahko razrešuje vprašanje sinonimije. Tu se poleg same predstavitve sinonimnih možnosti v slovarju odpira vprašanje razmerja do tezavra oz. vprašanje, kako tovrstne informacije združevati v enem jezikovnem viru, da bodo za uporabnika hitro in intuitivno dostopne.³

3.2.2 Način reševanja

Pri tem parametru smo opazovali, kdo vse je udeležen pri reševanju jezikovne težave in kateri viri (če sploh) so pri tem uporabljeni.

³ Veliko tujih enojezičnih slovarjev, zlasti angleških (npr. Oxford Dictionary of English, Merriam-Webster, Collins, Macmillan) na spletnih straneh ponuja tako enojezični slovar kot tezaver, in sicer tako eksplicitno (oba sta navedena med viri) kot implicitno (uporabnik izvede iskanje, med zadetki pa je del, namenjen sinonimom).

Tabela 3: Delež virov pri reševanju težave.

Način reševanja	Število pojavitev	Odstotek pojavitev
Prevaljalci	96	63
Viri	30	20
Brskanje po spletu	19	13
Strokovnjaki	6	4
Skupno	151	100

Ker gre za skupnost prevajalcev, je logično, da so v proces razreševanja določene težave vpeti prevajalci sami, prav tako pa je pomemben vir informacij splet na sploh. V nadaljevanju smo zato želeli natančneje določiti, kateri so bili tisti eksplisitno navedeni viri, ki so jih prevajalci uporabili pri reševanju jezikovnih težav⁴ (večina se pojavi redko, zato odstotki tu niso naštet).

Tabela 4: Vrsta uporabljenih virov pri reševanju težave.

Uporabljeni viri	Število pojavitev
Spletne strani	30
Google	9
SSKJ	8
Strokovnjaki	6
Wikipedija	6
Diplomska in magistrska dela	3
Spletni članki	2
Eur-Lex	2
Termania	2
Gigafida	1
Nova beseda	1
Pravni slovar	1
Slovenski pravopis	1
Avtomobilski slovar	1
Angleško-slovenski slovar Oxford DZS	1
Etimološki slovar (Snoj)	1
Evroterm	1
iSlovar	1
Seznam tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku	1
Študentska skripta	1
Terminologišče	1
Veliki leksikon DZS	1

⁴ Vključili smo zgolj vire, ki so jih prevajalci omenjali ali predlagali v svojih razpravah. Po vsej verjetnosti so prevajalci uporabili tudi številne druge vire, zato pregled virov v tem prispevku ni celosten.

Gre za zelo razpršene vire, med katerimi izstopajo spletne strani, za katere prevajalci menijo, da zaradi specializiranosti leksike lahko podajo ustrezno rešitev. Tudi tu se izkaže, da je splošni spletni brskalnik (v našem primeru Google) tisti, ki je velikokrat izhodišče iskanja rešitev, kar dobro ilustrira način pristopanja k reševanju problema, kjer se v prvem koraku ne izbere specializiranega vira, temveč informacijo na spletu na sploh.⁵

Zanimivo je, da je kljub sorazmerno velikemu številu vprašanj, ki se razrešujejo glede na kontekst, uporaba korpusnih virov, kjer bi vpogled v kontekstualizacijo lahko privedel do ustrezne rešitve, praktično zanemarljiva. To lahko pomeni, da se prevajalci pri svojem delu ne zanašajo na korpusne vire ali pa da z njimi niso dobro seznanjeni.

3.2.3 Odnos spraševalca

Pri tem parametru smo opazovali, ali je spraševalčevo vprašanje čustveno zaznamovano oziroma ali se v vprašanju kaže njegov odnos do problema. Rezultati so predstavljeni v spodnji preglednici.

Tabela 5: Deleži izraženega osebnega odnosa pri zastavljanju vprašanja.

Odnos spraševalca	Število pojavitev	Odstotek pojavitev
Neizražen	75	71
Dvom	23	21
Kreativen	4	4
Negativen	2	2
Nelogičnost	1	1
Pokroviteljski	1	1
Skupno	106	100

Kot je razvidno iz preglednice, je v večini primerov odnos spraševalca neizražen oziroma nevtralen, kar kaže na dejstvo, da ta skupina uporabnikov svoje jezikovne dileme največkrat izraža čustveno nezaznamovano. Iz tega lahko sklepamo, da prevajalci kot poklicni jezikoslovci k razreševanju problemov pristopajo z racionalnimi pričakovanji. V 21 odstotkih primerov je prisoten dvom, najpogosteje takrat, ko prevajalec že ima rešitev, a v njeno pravilnost ni prepričan. Občutki negativnosti, nelogičnosti in pokroviteljstva se pokažejo le v marginalnih primerih.

⁵ Da je to splošen trend, lahko sklepamo tudi po rezultatih sorodnih raziskav. Lorentzen in Theilgaard (2012) sta npr. ugotovila, da 49 % uporabnikov do slovarja *Den danske ordbog* dostopa prek iskalnika, 33 % neposredno in 18 % prek drugih spletnih strani. Ko sta izboljšala indeksiranje slovarja, se je obisk prek iskalnika dvignil na 84 %.

V 4 odstotkih primerov se je pokazal ustvarjalen odnos, pri čemer prevajalec najpogosteje išče domiselne, hudomušne ali »lepo zveneče« predloge za svoj prevod.

3.3 Diskusija

S pilotno raziskavo smo želeli ugotoviti, v kolikšni meri lahko z inovativnim pristopom, ki analizira verbalizirane prevajalske težave znotraj samoorganizirane prevajalske skupnosti, dobimo podatke o vrsti informacije v enojezičnih (slovarskih) virih, relevantnih za prevajalce. Zavedamo se, da je raziskavo treba obravnavati kot pilotno, saj je bila kot takšna tudi načrtovana, in da rezultatov ne moremo posploševati na celotno prevajalsko skupnost, temveč nam lahko služijo le kot izhodišče za nadaljnje raziskave.

Ob večini predstavljenih scenarijev se ponujajo predlogi, katere informacije bi bilo treba vključiti v slovar, da bi bile prevajalcu v pomoč. Čeprav se pri reševanju izpostavljenih prevajalskih problemov pojavlja vrsta informacij, ki so za prevajalce v okviru leksikografskih opisov relevantni, na podlagi naše analize lahko izpostavimo dve ključni vprašanji: vključevanje in obravnava (a) specializirane leksike in (b) sinonimije. Pri prvem gre za načelno odločitev o obsegu specializirane leksike v slovarju, vprašanje pa je, ali tovrstna vprašanja res lahko razreši enojezični splošni slovar ali le specializirani. Pri vprašanju sinonimije pa je razvidno, da prevajalci v slovarskem opisu pričakujejo združevanje informacij klasičnega slovarja in tezavra. Rezultati kažejo, da bi že ta dva vidika, če bi bila v novem slovarju ustrezno in zadostno zastavljena, razrešila precejšen delež zaznanih prevajalskih težav (oziroma bi vsaj v veliki meri pripomogla k njihovem razreševanju).

Način iskanja po virih tudi v našem primeru kaže na to, da je k predstavitvi slovarskih informacij treba pristopati na povsem nov način. Klasična slovarska predstavitev za digitalni medij preprosto ni učinkovita, saj je prvi impulz prevajalcev iskanje na način, ki so ga oblikovali spletni iskalniki. Obenem je ključno tudi, da se razmisli o načinih, kako zagotoviti, da bo novi slovar čim bolj uspešno dohajal realno jezikovno rabo in bo vseboval tudi novejšo iztočnice, s katerimi se prevajalci srečujejo pri svojem delu.

4 ZAKLJUČEK

Med uporabniškimi raziskavami slovarjev so ena od precej jasno definiranih uporabniških skupin prevajalci. Morda je bila prav zaradi profiliranosti skupine v tujini opravljena vrsta raziskav o uporabi slovarjev pri prevajalcih in o

njihovih pričakovanjih glede slovarskih informacij. Navezale so se na predhodne študije uporabe slovarjev za učenje angleščine kot tujega jezika, iz katerih so izšle tudi raziskave uporabe slovarjev pri izobraževanju prevajalcev. Za slovenski prostor je le malo analiz o uporabi slovarjev pri posameznih skupinah uporabnikov, med njimi pa je vendarle nekaj takih, ki se ukvarjajo z uporabo slovarjev pri študentih prevajanja oz. pričakovanji študentov prevajalstva glede oblike in vsebine slovarskega opisa.

V članku smo predstavili enega od možnih pristopov pri analizi uporabniških potreb prevajalcev: na podlagi diskurza prevajalske skupnosti na omrežju Facebook v skupini *Prevajalci, na pomoč!* smo zbrali vprašanja članov in z njihovo pomočjo oblikovali različne scenarije, ki na podlagi vprašanja predvidevajo njegovo razrešitev. Metoda se je v tem okviru pokazala kot uspešna, saj smo na ta način sorazmerno dobro opisali uporabniške potrebe, hkrati pa tudi vsebinske sklope težav ter poti njihovih reševanj.

Z raziskavo se je pokazalo, da je s predlagano metodo mogoče opisati tipične scenarije jezikovnih težav, s katerimi se prevajalci soočajo pri delu, na ta način pa je mogoče priti tudi do podatkov o vsebinskih sklopih predstavljenih problemov. Z analizo razreševanja problemov pridemo tudi do relevantnih informacij o uporabljenih virih za razrešitev določenega problema.

Za celostni vpogled v potrebe prevajalske skupnosti bo v prihodnje treba opraviti dodatne raziskave, tudi z drugačnimi metodološkimi pristopi, od klasičnega anketiranja in intervjujev do študij, v katerih bomo v tej pilotni raziskavi opisane scenarije bolj ciljno testirali v realnih prevajalskih okoljih. Le na ta način bomo prišli do kvalitetnih podatkov o uporabnikih in njihovih pričakovanjih, tudi glede pričakovanj jezikovnega opisa v enojezičnem slovarju slovenskega jezika.